

Genişletilmiş özet

Sosyodemografik Belirleyicilerin, Erken Dönem Uyumsuz şemaların ve Çocukluk Çağı Travmalarının Kadınlarda Madde ve/veya Alkol Kullanımı Riskini Arttırması: Bir Olgu-Kontrol Araştırma

Giriş

Günümüzde alkol ve/veya madde kullanım bozuklukları, toplumların en sık karşılaştığı hastalıklardandır. AKB ve MKB, önceleri erkeklere özgü bir hastalık olarak görülürken kadınlarda da sıklığı giderek artmaktadır. Yapılan çalışmalarda, AKB ve MKB’mda ve buna bağılı sorunlarda birçok açıdan cinsiyet farklılıkları görülmektedir. Kadınların alkol ve maddeye başlama nedenleri ve etkilenme düzeyleri farklıdır. Kadınlarda alkol ve maddeye başlamada risk faktörlerinin başında; çocukluk çağı travmaları, kadının kötüye kullanımı, stresli yaşam olayları, kadının fizyolojik yapısı, kilo verme amacıyla kullanım, ek psikiyatrik hastalıklar ve partnerin alkol ve/veya madde kullanması bildirilmektedir. Kadınların alkol ve madde kullanımına başlama nedenlerini bilmek hem önleme hem de tedavi için önemlidir.

Bu araştırmada şemaların ve travmaların kadınlarda alkol ve madde kullanım riskini ne düzeyde arttırdığını incelemek amaçlanmıştır.

Yöntem

Olgu-kontrol araştırmanın olgu grubunu, Bursa’da bulunan Ovaakça AMATEM ve Dörtçelik Ruh ve Sağılı Hastalıkları Hastanesi AMATEM’de AKB ve MKB tanısı almış 40 kadın oluşturmıştır. Kontrol grubunu ise Bursa genelinde tek AÇSAP merkezi olan Osmangazi 1 Nolu AÇSAP Merkezi’ne başvuran, AKB ve MKB tanısı olmayan 80 kadın oluşturmıştır. 18 yař üzeri olan ve okuma yazma bilen; olgu grubu için AMATEM ‘lerde yatarak ya da ayaktan tedavi gören, kontrol grubu için ise BAPİRT alkol ve madde ölçeklerinden (BABİRT alkol ölçeğı için 2 ve altı, BABİRT madde ölçeğı için 3 ve altı) uygun skoru alan kadınlar dahil edilmiştir. Belirtilen kurumlarda dahil olma kriterlerine uyan ve çalışmaya katılmayı kabul eden kadınlarla yaklaşık 30-40 dakika süren yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmada sosyo-demografik bilgi formu, BAPİRT Alkol Ölçeğı ve BAPİRT Madde Ölçeğı (sadece kontrol grubuna), Young şema ölçeğı- Kısa Form-3, Çocukluk Çağı Ruhsal Travmalar Ölçeğı kullanılmıştır. Araştırmanın etik onayı Ege Üniversitesi Tıp Fakóltesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu’ndan 19-1.1T/32 numaralı karar ile alınmıştır.

Olgu ile kontrol gruplarının sosyo-demografik özelliklerini karşılaştırmak amacıyla sayı, yüzde, ortalama, standart sapma ve ki-kare analizi yapılmıştır. YşÖ-KF-3 ve CTQ-28 puanlarının normal dağılıp dağılmadıklarına bakılmış ve verilerin normal dağılmadıkları saptanmıştır. Olgu ve kontrol grupları arasında şema alanları, şemaları ve travmaları karşılaştırmak amacıyla Mann-Whitney U testi; şema alanları ve şemaların, travmalar ile ilişkisini değerlendirmek üzere Spearsman’s korelasyon analizi; çoklu analizlerde ise sosyo-demografik özellikleri için çok değişkenli lojistik regresyon analizi yapılmıştır. şema alanları, şemalar ve travmalar yüksek korelasyon gösterdiği için çoklu analize dahil edilmemiştir.

Bulgular

Çalışmada sosyodemografik özellikler ve bütün kullanımı incelendiğinde; evli olmak, çocuk sahibi olmak, eş ve çocuklarla yaşamak kadınlarda alkol ve/veya madde kullanım riskini azaltırken;

Yüksek gelirli olmak, sigara kullanıyor olmak ve 1. ve 2. derece akrabada AKB ve MKB olması, kadınlarda alkol ve/veya madde kullanım riskini arttırmaktadır.

Çoklu analiz sonuçlarına göre sigara kullanıyor olmak 22.6 kat (GA:5.58-91.92), ailede (kardeş anne baba) ve akrabada (kuzen) madde kullanım bozukluğu olması 10.3 kat (GA:1.79-59.73) kadınlarda alkol ve/veya madde kullanım riskini arttırmaktadır.

Araştırmada, terk edilme, duyguları bastırma, duygusal yoksunluk, iç içe geçme, karamsarlık, dayanıksızlık, sosyal izolasyon, kusurluluk, yüksek standartlar, onay arayıcılık, yetersiz özenetim, cezalandırılma şemalarına sahip olmak kadınlarda alkol ve/veya madde kullanım riskini arttırmaktadır.

Erken yaşta fiziksel istismara, fiziksel ihmale, duygusal istismara, duygusal ihmale ve cinsel istismara uğramak kadınlarda alkol ve/veya madde kullanım riskini arttırmaktadır.

Tartışma

Evli olmak, çocuk sahibi olmak, eş ve çocuklarla yaşamak kadınlarda alkol ve/veya madde kullanım riskini azaltmaktadır. Yapılan araştırmalarda bağımlı bireylerin insanlardan uzaklaşma ve yalnız kalma isteklerinin olması, bağımlılık sürecinde hem yalnızlığın risk faktörü olduğı hem de yalnız kalmalarına neden olan şeyin bağımlılığın kendisi de olabileceğı görülmektedir. Yüksek gelirin kadınlarda alkol ve/veya madde kullanımı için risk faktörü oluşu maddi imkanların alkol ve maddeye ulaşımını kolaylaştırması ile ilgilidir. Yüksek geliri olan kadınların düşük geliri olan kadınlara göre daha çok alkol ve/veya madde kullanımları bildirilmiştir.

Sigara kullanımı bu çalışmada saptanan bir diğer risk faktörüdür. Sigara kullanımının diğer maddelere geçişte risk faktörü olduğu daha önceki çalışmalarda da gösterilmiştir. Kişiler, sigara kullanımı sonrasında yasadışı maddelere karşı tolerans ve bağımlılık geliştirebilmektedir. Bağımlılığın genetiğine ilişkin yapılan ikiz ve aile çalışmaları sonucunda genetik faktörün etkili olduğu saptanmış, bağımlıların yakınlarında bağımlılık oranı yüksek çıkmıştır. Çoğu psikiyatrik bozuklukta olduğu gibi AKB ve MKB’nda da genetik faktörün etkili olduğu belirtilmektedir. Ayrıca genetik etkenlerin yanında sosyal öğrenmede önemlidir. Çocuğun büyüdüğü sosyal çevre ve aile ortamı, çocuğun alkole ve maddeye yaklaşımını belirlemektedir.

Şema alanlarından riski artırdığı saptanan zedelenmiş otonomi (terk edilme, iç içe geçme, karamsarlık, dayanıksızlık şemaları) şema alanında kişi yardım almadan, kendi başına hayatta kalamayacağı, ihtiyaçlarını karşılayamayacağı, tehlikelerden korunamayacağı inançları ile karakterizedir. Bu inançların ve düşüncelerin sebep olduğu kaygı, stres, korku gibi olumsuz duygulardan kaçmak için kişi, alkol ve/veya madde kullanımına sığınabilmektedir.

Riski artıran bir diğer şema alanı olan kopukluk şema alanının (sosyal izolasyon, duyguları bastırma, duygusal yoksunluk, kusurluluk şemaları) alt boyutları kişinin sevgi, empati, güven, bakım, kabul görme gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmaması ve travmatik çocukluk deneyimleri ile bağlantılıdır. Bu temel ihtiyaçların karşılanmamış olması ve karşılanmayacağına ilişkin güçlü inançların oluşturduğu eksiklik alkol ve/veya madde kullanımına eğilimi arttırabilmektedir.

Yüksek standartlar şema alanında (yüksek standartlar, onay arayıcılık şemaları) kişi, gerçekçi olmayan katı standartlar karşısında yaşanabilecek başarısızlığın felaket gibi algılanması sonucu işlevsiz başa çıkma yöntemi olarak alkol ve/veya madde kullanabilir. Kişi kendini sevmeyen ve kusurlu gördüğünden başkalarının onayına ihtiyaç duyar. Eğer bu onaylanmayı da bulamazsa bununla baş çıkabilmek için alkol ve/veya maddeye yönelebilmektedir.

Zedelenmiş sınırlar şema alanında (yetersiz özdenetim) kişilerin kendilerine gerçekçi sınırlar belirleyememeleri, alkol ve/veya madde kullanımı gibi riskli davranışlara yatkınlığı artırabilir. AKB ve MKB tanısı almış kişilerin daha düşük kendini yönetme kapasitesine sahip olmasıyla, daha fazla yenilik arayışı ve dürtüsellik içinde yaşamasıyla ilişkilendirilebilir.

Diğeri yönelimlilik şema alanına (cezalandırıcılık) sahip kişiler kendilerini ya da başkalarını affedemedikleri durumlarda yaşadıkları olumsuz duygularla baş etmek amacıyla veya kendilerini cezalandırmanın bir yolu olarak alkol ve/veya madde kullanımına yöneliyor olabilirler.

Birçok psikiyatrik hastalıkta olduğu gibi, AKB ve MKB için de çocukluk çağı travmaları yatkınlığı artıran bir risk faktörüdür. AKB ve MKB olan kadınlarda travmanın yarattığı etkileri yeniden deneyimlemekten ve travmayı hatırlatan şeylerden kaçınmak, duygudurumda değişimlerden ve aşırı uyarılmışlıktan kurtulabilmek adına alkol ve/veya madde kullanabilmektedir. Travmalar çoğunlukla zamanla unutulmadığı için hayat boyu travmanın yarattığı etkilerle baş edebilmek için işlevsiz bir yöntem olarak da alkol ya da madde kullanımı seçilebilir.